

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НА ПОБУТОВОМУ ГРУНТІ

Миронюк Тетяна Василівна, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

Сфера побуту найбільш консервативна порівняно з іншими сферами і менше піддається соціальному контролю. В принципі це добре, але при наявності конфлікту утруднює можливість втручання.

Окремі квартири сприяють анонімності побуту, а саме в них вчиняється більше половини побутових злочинів. Інколи в таких квартирах живе подружжя, що розірвало шлюб, але не роз'їхалось.

Спільне проживання: комунальна квартира, квартира готельного типу («гостинка»), гуртожиток сприяють «прозорості» життя, але в свою чергу негативно впливають на психіку людини, розширяють можливу зону конфлікту.

Об'єктивно сприяють конфліктності широко розповсюджені нестатки і негаразди: нестача коштів на нормальне, пристойне існування. відсутність нормального житла, безробіття тощо.

Все це разом з низьким морально-культурним рівнем значної частини населення, схильністю до пияцтва призводять до того, що конфліктність набирає хронічного характеру і досить «іскри», щоб такий конфлікт «вибухнув» злочином.

Побут може бути умовно поділений на сімейний та житловий. Сфера сімейного побуту – це родинно-шлюбні відносини (в тому числі стан фактичного (цивільного) шлюбу і родинні відносини).

Сфера житлового побуту – це сусідські (проживання в одному під'їзді, площадці, квартирі, будинку, мікрорайоні), дружні та інтимні стосунки.

Саме в цих сферах побуту формуються відносини людей на ґрунті особистого спілкування. В процесі цього спілкування виникають конфлікти, які по декуди переростають у злочини на побутовому ґрунті.

Отже, для того щоб віднести злочини до побутових, необхідно встановити наявність між злочинцем і потерпілим родинних, шлюбних, дружніх, інтимних або сусідських відносин в сфері сімейного або житлового побуту.

Об'єктом побутових злочинів є життя, честь, гідність, здоров'я людини, свобода особи, індивідуальна власність і громадський порядок. Таким чином, до побутових злочинів за певними умовами відносяться вбивство (ст.ст. 115, 116, 118, 119 КК), доведення до самогубства (ст. 120 КК), погроза вбивством (ст. 129 КК), тілесні ушкодження (ст. ст. 121-125, 128 КК), побої і мордування (ст. 126 КК), катування (ст. 127 КК), незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 КК), умисне знищення або пошкодження чужого майна (ст. 194 КК), хуліганство (ст. 296 КК) тощо.

В основі побутового злочину лежать такі особистісні мотиви, як помста, ревності, ворожість, неприязність, об'єднані поняттям особистісні неприязні мотиви. Основна частка таких злочинів носить насильницький характер та вчиняються в сімейному побуті.

Незважаючи на гостроту проблеми, в офіційній статистиці до цього часу немає відомостей про точну кількість вчинених насильницьких злочинів, що вчиняються у сфері сімейно-побутових відносинах. Передусім, це пов'язано з тривалим замовчуванням проблеми насильства в сім'ї, недооцінкою її масштабів і суспільної небезпеки, а також з існуванням своєрідного табу на відносини, що склалися з приводу сімейних взаємин. Разом з тим, за результатами конкретно-соціологічних досліджень, 30-40% тяжких насильницьких злочинів вчиняється саме в сімейно-побутовій сфері.

На сьогодні з різних обставин значна частина жінок робить внесок у сімейний бюджет не менше, а інколи і навіть більше, ніж чоловіки. Все це сприяє емансипації жінок. Вони вважають, що вправі частково позбутися подвійного тягаря: роботи (здебільшого досить виснажливої) і сімейних турбот перекидавши їх частково на чоловіка. Часто це робиться не досить коректно.

Але ж багато чоловіків традиційно, навіть не маючи роботи, продовжують вважати себе «главою сім'ї», не хочуть брати на себе, домашні турботи господарського характеру та по вихованню дітей.

Ці та інші фактори призводять до виникнення конфлікту у відносинах.

Існує ряд наукових поглядів на визначення детермінантів конфліктних ситуацій.

Так, Д. Шапіро у книзі «Конфликт и общение» називає відносно обмежену кількість чинників, що зумовлюють виникнення конфлікту:

- нестача ресурсів – тобто засобів, необхідних для забезпечення важливих потреб людини, наприклад грошей на підтримання бажаного рівня життя. Саме розподіл грошей на задоволення потреб різних членів сім'ї є однією з головних причин сучасних сімейних конфліктів;

- розбіжність інтересів – тобто прагнення різних сторін конфлікту до досягнення відмінних, іноді взаємозаперечних, результатів. Ця причина може бути пов'язана з попередньою, коли в основі конфлікту лежить, наприклад, проблема, коли для задоволення якогось інтересу потрібно спрямувати гроші;

- розбіжність у цінностях – така, що призведе до різних поглядів на окремі аспекти сімейного життя, що, своєю чергою, спричиняє конфлікти. До такого типу конфліктів належать ті, які виникають через різне ставлення до родичів чоловіка і жінки, з різних поглядів на методи виховання дітей, різного розуміння ролей чоловіка і жінки в сім'ї; конфлікти, в основі яких протиріччя між прагненням жінки до професійної кар'єри і її роллю матері та домашньої господині; конфлікти, в основі яких лежать розбіжні погляди на допустимі межі сексуальної свободи подружжя;

- розбіжність у сприйнятті – коли різні люди у зв'язку з різним світоглядом, життєвим досвідом та освітнім рівнем по-різному ставляться до одного і того самого факту чи події. Таке різне ставлення може бути пов'язане з розбіжностями в цінностях, тому їх виникнення є найбільш імовірним у сім'ях, де разом проживають різні покоління;

- психологічні потреби, наприклад, потреба в домінуванні над іншими або потреба бути коханим, шанованим тощо. Причиною конфліктів є прагнення людини подолати обставини, які заважають їй відчувати себе потрібною іншим, авторитетною, важливою, впевненою в собі [1, с. 82].

Звичайно, сприяють продовженню побутового конфлікту, що призводить до злочину, недоліки в профілактичній діяльності поліції:

Побутовий дебошир, який впевнився у безкарності стає все більш небезпечним, що може привести до вчинення нитм тяжкого злочину. Особливо це стосується тих, що застосовують насильницькі дії під час конфлікту в родині.

На сучасному етапі питання, що стосується механізму застосування адміністративного примусу до осіб, які чинять насильство в сім'ї не врегульоване ні на законодавчому ні організаційному рівнях. Не дивлячись на те, що Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» передбачає низку заходів відносно правопорушників, ситуація в даному напрямку не покращилась. За даними офіційної статистики, кількість осіб, що вчиняють насильство в сім'ї з кожним роком збільшується. Основною проблемою в цій сфері являється те, що насильника не можливо ізолювати від жертви. Під час самого конфлікту таку особу можливо затримати лише в порядку статті 261 КУаАП максимум на 3 години. Санкція статті 173 -2 «Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми» КУпАП передбачає, як один з видів покарань, арешт до семи,

та у разі повторного вчинення 15 діб, за рішенням суду, але не завжди застосовується і не завжди зупиняє правопорушника, щоб не продовжувати протиправні дії. В результаті чого часто, особливо останнім часом, трапляються випадки коли адміністративні правопорушення переростають в кримінальні з тяжкими наслідками та призводять до смерті потерпілих.

На обліку в органах поліції у 2016 перебувало 64703 осіб, які вчинили насильство в сім'ї, з яких понад 58650 тис. (90,6%) – чоловіки. У поточному році поставлено на облік понад 66872 таких осіб. З метою запобігання насильству в сім'ї винесено 67482 офіційних попереджень та 5790 захисних приписів. Складено адміністративні протоколи за ст. 173-2 КУпАП стосовно майже 67550 осіб. Виявлено осіб які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані з насильством в сім'ї 582.

На більш загальному рівні, як детермінанти насильницьких злочинів щодо що вчиняються у сфері сімейних відносинах можна розглядати існування протиріччя у сферах побуту і дозвілля, соціально-психологічні особливості особистості, недоліки в діяльності правоохоронних органів.

Соціальну занедбаність сфер побуту і дозвілля можна віднести до віктимологічних факторів лише за умови, коли вони: а) виступають у вигляді єдиного блоку (набору повсякденних життєвих ситуацій); б) впливають через ці ситуації на процес формування особистості; в) спричиняють вплив на спосіб життя осіб із суперечливими статусними позиціями.

Соціально-психологічні особливості особистості формуються завдяки зразкам антигромадської поведінки, що виникає у зв'язку з почуттям соціальної ураженості й незадоволеності соціальним статусом.

До чинників загальносоціального рівня, що відображаються в сімейному мікросередовищі: 1) вікову та статеву несумісність подружжя; 2) незадовільні умови життя та суттєву відмінність між соціальними ролями і статусами близьких родичів; 3) порушення структури сім'ї та ведення домогосподарства; 4) стан психічного та фізичного здоров'я; 5) недоліки соціально-психологічної комунікації подружжя, зокрема відмінність у ціннісних орієнтаціях, рівнях емоційності; 6) зловживання алкоголем або наркотиками тощо.

Список використаних джерел:

1. Даниэль Шапиро Конфликт и общение: путеводитель по лабиринту регулирования конфликтов / Даниэль Шапиро. – Кишинев : «ARC», 1997.
2. Кузнецова Н. В. Криминология / Н. В. Кузнецова, В. Е. Эминов. – М. : Юрист, 1995. – С. 271
3. Бова А. А. Криминология гендера: Дослідження подружнього насильства / А. А. Бова // Український соціум. – 2004. – № 2 (4). – С. 13–20.